
РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

*Мурадян Гарик Акопович,
студент 4-го курсу юридичного факультету
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка*

Актуальність теми мого дослідження полягає в тому, що прецедентний характер та можливість визнання джерелами конституційного права за своєю юридичною природою рішень Європейського суду з прав людини визнається сьогодні більшістю як вітчизняних вчених, так і зарубіжними авторами. Поширюється навіть термін система «страсбурзького права» (за місцем знаходження Суду) [1, 123].

У 1950 р була підписана Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, а у 1953 р почав діяльність Європейський суд з прав людини у Страсбурзі. Експериментальна ідея про захист прав людини тільки на підставі Конституції або Конвенції набуває загальноєвропейського визнання, адже європейське право з прав людини - це переважно прецедентне право, що є обов'язковим для країн, які підписали та ратифікували Конвенцію.

Всі акти, що приймаються Судом, незалежно від того, чи являються вони актами застосування положень Конвенції і Протоколів до неї чи актами їх тлумачення, виступають як вельми важливі і обов'язкові документи для держав, що ратифікували Конвенцію в тій частині, в якій вони їх стосуються.

Згідно з Конвенцією Європейський суд з прав людини уповноважений приймати наступні акти: постанови палат по конкретній справі, що ним розглядаються (ст. 42 - 44), які в остаточному варіанті підлягають публікації (ст. 44, п. 3); рішення (у вузькому, стосовно до конкретного питання, сенсі), «про прийнятність чи неприйнятність скарг» (ст. 45, п. 1); звернення колегії у складі п'яти членів Великої палати при розгляді справи, яка «підіймає серйозне питання стосовно тлумачення чи застосування положень цієї Конвенції чи Протоколів до неї, чи інше серйозне питання загального характеру» (ст. 43, п. 2). По матеріалах звернення «Велика палата виносить по справі свою постанову» (ст. 43, п. 3); консультативні висновки стосовно тлумачень положень Конвенції і Протоколів до неї, які виносяться на прохання Комітету міністрів і в мотивованому вигляді йому направляються (ст. 47, п. 1; ст. 49).

Багато вчених досить обережно ставляться до рішень Європейського суду з прав людини як елемента національної правової системи, оскільки по-перше, існує тісний зв'язок, взаємодія і як наслідок, взаємозалежність Європейського суду з прав людини й інших європейських інститутів, зокрема, ОБСЄ і Ради Європи. Офіційно, згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, Парламентська асамблея Ради Європи вирішує, наприклад, такі ключові для повсякденної життєдіяльності Суду питання, як формування складу Суду, визначення в окремих випадках строків повноважень того чи іншого судді, а також питання фінансового забезпечення діяльності Суду. Зрозуміло, фінансова, кадрова й інша залежність однієї структури від іншої зовсім не передбачає як наслідок автоматичну появу адміністративної чи будь-якої форми функціональної залежності. Автономний характер діяльності і відносна самостійність Європейського суду по відношенню до Ради Європи чи ОБСЄ зберігається в будь-якому випадку. Однак подібна залежність Суду від інших структур об'єктивно не може не відбитися на юридичній природі і характері рішень, що приймаються, а також не може не покласти певний відбиток

на всю життєдіяльність Суду. Мова йде, зокрема, про певний вплив на діяльність Суду і на характер рішень Суду, що ним приймаються, переважно політичної природи Ради Європи і активності ОБСЄ, по-друге, звертають увагу на характер і особливості справ, що розглядаються, на характер тієї матерії, якою займається Суд і яка накладає відбиток і обумовлює особливості рішень, що приймаються. Російські правознавці аналізуючи справи, що розглядаються Судом, вказують на політичний відтінок в рішеннях Європейського суду, який зримо проявлявся в справах, пов'язаних з Чечнею, Косово й іншими «гарячими точками», де явно «проявлялись інтереси деяких західних країн, домінуючих в різних європейських структурах». В результаті Суд приречений і в подальшому, не дивлячись на нині модні, але по суті піарні декларації займатися в ряді випадків справами, які по формі являються «чисто юридичними», а по змісту і своїм наслідкам - політичними. Природно, що такими по своїй природі і характеру будуть і рішення Суду. Вони з неминучістю будуть мати не тільки правовий, але й політичний характер. Такі рішення, слідує логіці і здоровому глузду, точніше було б кваліфікувати і розглядати не тільки як «чисто» юридичні, а як політико-правові рішення з усіма наслідками, що випливають із цієї характеристики, по-третє, особливості рішень Європейського суду з прав людини обумовлюються таким реальним фактором як відносно обмежені рамки його діяльності. Ці рамки встановлюються Конвенцією про захист прав людини і основних свобод і Протоколами до неї. Положення, що містяться в цих актах, складають одночасно правову основу діяльності Суду, сферу його повсякденної активності і базу для прийняття ним тих чи інших рішень і в четверте, при розгляді особливостей Європейського суду необхідно врахувати ту вельми суперечливу обставину, при якому вони приймаються, виходячи, як свідчить практика, виключно із західного уявлення про права людини, а позиціонуються у вигляді результату їх універсального бачення [2,15].

Хоча, українські вчені і не поділили зазначену точку зору, але вона має право на існування.

Українські вчені вважають, що прецедентне право, створене Європейським судом з прав людини, є обов'язковим джерелом права України, оскільки ще 17 липня 1997 р. був прийнятий Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7 та 11 до Конвенції». У пункті першому цього Закону зазначено, що Україна повністю визнає на своїй території дію ст. 46 Конвенції про захист прав, основних свобод людини 1950 р. щодо визнання обов'язковою без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції [3,45].

Окрім того, в Віденській Конвенції «Про право міжнародних договорів» від 23.05.1969 р. (ратифікована Україною 14.05.1986 р. у складі СРСР) спеціально наголошується на тому, що разом з текстом міжнародного договору враховується практика його застосування та тлумачення, якщо на це дається згода сторін договору, яку дала Верховна Рада України, ратифікуючи цей Закон.

А це в свою чергу означає:

- визнання «обов'язкової сили» «остаточних постанов Суду» (ст. 46 Конвенції) по справам, в яких Україна являється однією із сторін, і обов'язковості їх виконання;
- визнання такого становища, у відповідності з яким європейське правосуддя стоїть над національними судовими органами, хоча і не замінює їх;
- згода з тим, що «судова практика Страсбурга» наділяє Суд повноваженнями в цілях «організації істинного публічного порядку,

---

загального для європейських демократій в кожному випадку при необхідності «установити обсяг прав і обов'язків, які покладаються на державу»;

- визнання права Суду, а точніше «судової практики», «оголошувати» державу «відповідальною за будь-які можливі порушення Конвенції», в особі властей, яким можна було б ставити за обов'язок певні упущення, оскільки вони «сприяли цим порушенням» (мова йде про всі органи держави, включаючи органи законодавчої влади);

- визнання того факту, що після ратифікації Конвенції суддя виявляється зв'язаним завданням проголошення права в якості судді по правам і свободам, «а сторона тяжби має право посилається в судах на Європейську конвенцію в тому значенні, в якому вона тлумачиться Страсбурзьким Судом»;

- офіційне визнання інкорпорованості Конвенції як ратифікованого ВРУ акту в правову систему України, а також прецедентного характеру рішень Європейського суду.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що рішення Європейського суду з прав людини є джерелом конституційного права України не лише у випадках, коли наша держава є відповідачем по конкретній справі, рішення цієї європейської інституції виступають джерелом права і в якості фактора, що безпосередньо впливає на законодавство України.

Список використаної літератури:

1. Канашевский В.А. Прецедентная практика Европейского Суда по правам человека как регулятор гражданских отношений в Российской Федерации // Журнал российского права, 2003, № 4. - С. 122 – 126.

2. Марченко М.Н. Юридическая природа и характер решений Европейского Суда по правам человека // Государство и право, 2006, № 2. - С. 11-19.

3. Шевчук С.В. Щодо обов'язковості рішень Конституційного Суду України у контексті доктрини судового прецеденту // Право України. 2000, № 2. - с. 45 - 48.

Науковий керівник - Васильченко Оксана Петрівна, к.ю.н., доцент кафедри конституційного та адміністративного права.